

Research Paper

The experience of social exclusion of rural residents (case study: Shaft city)

Masoumeh Ghorbani¹ , Seyed Hashem Mousavi^{*2} , Reza Alizadeh³ , Hadi Noori⁴

¹ Master of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan.

Email: Ghorbanimasoumeh668@gmail.com

² Assistant Professor of the Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan. Email: mousavihashem20@gmail.com

³ Assistant Professor at the Research Institute of Guilan Studies, University of Guilan. Email: Rezaalizadeh1977@gmail.com

⁴ Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan. Email: h.k.noori@gmail.com

10.22080/SSI.2023.25149.2090

Received:

February 9, 2023

Accepted:

August 23, 2023

Available online:

September 19, 2023

Keywords:

Social exclusion,
grounded theory,
Shaft city,
migration, village.

Abstract

Objectives: Social exclusion as a modern phenomenon can deprive a part of society of rights and opportunities. Policymakers have paid more attention to this issue in the last two decades to prevent dissatisfaction. In the modern world, due to the attention to urbanization, villagers are exposed to social exclusion. Considering the theoretical sensitivity of this concept, the present study has studied the experience of social exclusion of the villagers of Shaft City, Guilan Province. **Methods:** The qualitative method and grounded theory strategy in this research seek to understand the experience of social exclusion of the villagers and the fields of study are Rastekanan and Chamacha villages of Shaft city. The participants included 22 villagers who were selected purposefully with theoretical saturation criteria. After analysis, the validity of the data obtained from the interviews was determined by the review method by researchers in the field of social sciences. **Results:** The core category of the research is "experiences exclusion from resistance to migration"; the main categories are tradition, discriminatory policies, inefficient structures, reproduction of dissatisfaction, and active and passive coping strategies. Also, sub-categories are 16 cases, the most interesting of which are rural culture, inheritance, inefficiency of officials, brokered governance, economic problems, feelings of deprivation, and changing the cultural context of the village. **Conclusion:** According to the findings, there are two types of exclusion experiences; some people leave the villages and do not have the patience to bear the problems of the village, and instead of regret and urban problems await them; others are not satisfied with leaving the village and resist the hardships. Improving the facilities and infrastructure and reducing the feeling of deprivation are the most important factors by which social exclusion in the studied villages can be controlled.

*Corresponding Author: Seyed Hashem Mousavi

Address: Assistant Professor of the Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan

Email: mousavihashem20@gmail.com

Extended abstract

1. Introduction

Social exclusion as a modern phenomenon can deprive a part of society of rights and opportunities. Policymakers have paid more attention to this issue in the last two decades to prevent dissatisfaction. In the modern world, due to urbanization, villagers are exposed to social exclusion.

2. Methods

The qualitative method and grounded theory strategy in this research seek to understand the experience of social exclusion of the villagers and the fields of study are Rastekantar and Chamacha villages of Shaft City.

3. Results

The core category of the research is "experiences exclusion from resistance to migration"; the main categories are tradition, discriminatory policies, inefficient structures, reproduction of dissatisfaction, and active and passive coping strategies. Also, sub-categories are 16 cases, the most interesting of which are rural culture, inheritance, the inefficiency of officials, brokered governance, economic problems, feelings of deprivation, and changing the cultural context of the village. According to the findings, there are two types of exclusion experiences; some people leave the villages and do not have the patience to bear the problems of the village, and instead of regret and urban problems await them; others are not satisfied with leaving the village and resist the hardships. Improving the facilities and infrastructure and reducing the feeling of deprivation are the most important factors by which social exclusion in the studied villages can be controlled.

4. Conclusion

The present study shows that exclusion from the labor market, exclusion of access, and structural unequal opportunities, as noted by Liner, indicate that the voice of the excluded is not heard. However, according to Silver, all three paradigms were seen in the study villages. The interviews showed that the middle-aged and elderly show more resistance to the culture and environment of the village due to their high ties and solidarity and prefer to stay in their village despite all the hardships. However, the younger ones do not show the patience and tolerance of the older ones and they move to the city in search of a better life so that they can search for their hopes in bigger environments. Another point is on the strong traces of macro and structural social exclusion, although micro factors cannot be ignored, however, the macro factors that show themselves in political and economic structures can be seen in the social exclusion of villagers. For decades, the concentration of facilities and capital in big cities, especially provincial centers, has increased the attractiveness of cities and made villages empty. A very important point in the studied villages showed that although the village is empty of the native population, the influx of non-natives into the investigated villages shows new spaces of reverse migration, which is different from the previous periods of migration. As the interviewees pointed out, buying the land of the natives, rich and wealthy immigrants reproduce another form of dissatisfaction among them, and the villagers feel deprivation when they see their luxurious lives. Therefore, serious revisions should be made in the field of rural planning and improving the

condition of villagers so that the effects of social exclusion can be reduced.

5. Funding

There is no funding support.

6. Author's contribution

Masoume Ghorbani is the first author of the article.

The corresponding and second author is Seyed Hashem Mousavi.

Reza Alizadeh is the third author and Hadi Nouri is the fourth author.

7. Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest

علمی پژوهشی

تجربه طرد اجتماعی ساکنان روستای (مورد مطالعه: شهرستان شفت)

معصومه قربانی^۱ ID، سیدهاشم موسوی^{۲*} ID، رضا علیزاده^۳ ID، هادی نوری^۴ ID

^۱ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان. Ghorbanimasoumeh668@gmail.com
^۲ استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان. mousavihashem20@gmail.com
^۳ استادیار پژوهشکده گیلان‌شناسی دانشگاه گیلان. Rezaalizadeh1977@gmail.com
^۴ استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان. h.noori@gmail.com

doi 10.22080/SSI.2023.25149.2090

چکیده

اهداف: طرد اجتماعی به‌عنوان یک پدیده مدرن می‌تواند بخشی از جامعه را از حقوق و فرصت‌ها محروم نماید. سیاستگذاران برای جلوگیری از تولید نارضایتی‌ها توجه بیشتری در دو دهه اخیر به این مسأله نشان داده‌اند. در دنیای مدرن به دلیل توجه به شهرنشینی، روستاییان در معرض طرد اجتماعی قرار دارند. مطالعه حاضر با توجه به حساسیت نظری این مفهوم به تجربه طرد اجتماعی روستاییان شهرستان شفت استان گیلان پرداخته است. روش مطالعه: این پژوهش با روش کیفی و استراتژی نظریه داده‌بنیاد در پی فهم تجربه طرد اجتماعی روستاییان بوده و میدان مطالعه روستاهای راسته‌کنار و چماچای شهرستان شفت است. مشارکت‌کنندگان شامل ۲۲ نفر از روستاییان بودند که به‌صورت هدفمند و با معیار اشباع نظری انتخاب شدند. اعتبار داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها پس از تحلیل، با روش بازبینی توسط محققین در حوزه علوم اجتماعی تعیین شد. یافته‌ها: مقوله‌ی هسته‌ی پژوهش «تجربه‌های طرد از مقاومت تا مهاجرت» است؛ مفاهیم به‌دست‌آمده ۷۸ مورد بوده و مقولات اصلی عبارت‌اند از سنت، سیاست‌های تبعیض‌آمیز، ساختارهای ناکارآمد، بازتولید نارضایتی و استراتژی مواجهه به‌صورت فعالانه و منفعلانه است. همچنین تعداد مقولات فرعی ۱۶ مورد است که مهم‌ترین آنها شامل فرهنگ روستایی، ارث، ناکارآمدی مسئولان، حاکمیت دلالی، مشکلات اقتصادی، احساس محرومیت و تغییر بافت فرهنگی روستا است. نتیجه‌گیری: طبق یافته‌ها دو نوع تجربه طرد رخ می‌دهد، برخی‌ها روستاها را ترک می‌کنند و تاب تحمل گرفتاری‌های روستا را ندارند و در عوض پشیمانی و مشکلات شهری در انتظارشان است و برخی دیگر به ترک روستا راضی نمی‌شوند و در برابر سختی‌ها مقاومت می‌کنند. مهم‌ترین عامل برای کنترل طرد اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه افزایش امکانات و زیرساخت‌ها و کاهش احساس محرومیت است.

تاریخ دریافت:

۲۰ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۲۸ شهریور ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

طرد اجتماعی، نظریه زمین‌های، شفت، مهاجرت، روستا.

* نویسنده مسئول: سیدهاشم موسوی

ایمیل: mousavihashem20@gmail.com

آدرس: استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان

۱ مقدمه

فروش زمین‌های روستای انجام می‌شود و هم به صورت مهاجرت از بیرون روستاها و شهرهای دیگر به داخل روستاها، که با خرید زمین‌های روستای امکان‌پذیر است. یکی از استان‌های که جمعیت روستای آن در ۴۰ سال اخیر رو به کاهش بوده، استان گیلان است به طوری که براساس آخرین سرشماری ۶۴ درصد جمعیت شهری در برابر ۳۶ درصد جمعیت روستای قرار دارند در حالی که در زمان انقلاب این نسبت معکوس بوده است. همچنین براساس سرشماری‌ها از سال ۱۳۶۷ تا ۱۳۹۰ به مقدار ۲۶٫۴ درصد از اراضی کشاورزی استان گیلان کاسته شده است. در ضمن براساس آمارها ۳۳۹ روستای گیلان خالی از سکنه شده‌اند (مرکز آمار ایران: ۱۳۹۸). همچنین متوسط رشد جمعیت روستای استان از متوسط کشوری پایین‌تر بوده است (آمارنامه سازمان مدیریت: ۱۳۹۵). مقایسه روستاهای مورد مطالعه از حیث جمعیتی نشانگر کاهش قابل توجه جمعیت در روستاهای مورد مطالعه است مثلاً جمعیت روستای چماچا در سال ۸۵ بالغ بر ۱۳۵۶ نفر بوده و در سرشماری ده سال بعد به تعداد ۷۵۸ نفر رسیده است روستای راسته کنار هم دارای چنین وضعیتی است. (آمارنامه‌های سازمان مدیریت) و به طور کلی جمعیت شهرستان شفت از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ تقریباً ۳۰ درصد کاهش یافته است. لازم به توضیح است این شهرستان بیشتر جمعیت روستانشین را داراست. همچنین براساس آمارنامه‌های سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ از حیث مهاجرت داخل استانی بخش قابل توجهی از جمعیت شهرستان شفت راهی شهرهای نزدیک یعنی رشت و فومن شده‌اند. داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد شهرستان شفت در کنار تالش و رودبار بیشترین مهاجرفرستی به مرکز استان را داشته‌اند (آمارنامه سازمان مدیریت استان گیلان: ۱۳۹۵). در کنار آمار بالای مهاجرت داخل استانی جمعیت غیر بومی زیادی وارد این شهرستان بدلیل بافت روستای آن شده‌اند و در روستاهای مورد

مناطق روستای به عنوان بخش بزرگی از نظام اجتماعی و جمعیتی کشور که در آن تعداد کثیری از عوامل انسانی مولد سکونت دارد محسوب می‌شود. نقش و اهمیت فراورده‌ها و تولیدات روستای در رفع نیازهای رو به تزاید جامعه در خور توجه است (امینی‌پور، ۱۳۸۹). اما متأسفانه طی دهه‌های اخیر روستائیان مورد بی‌مهری‌های فراوان قرار گرفته‌اند که با توجه به امکانات کم و محدود و عدم رسیدگی به روستاها، آن‌ها را وادار به ترک و مهاجرت از روستا و تجربه‌ی طرد اجتماعی کرده است. «طرد اجتماعی حاکی از راه و روش‌های است که طی آن‌ها افراد از مشارکت کامل در جامعه بزرگ‌تر محروم می‌شوند» (گیدنز و بردسال، ۱۳۸۶: ۴۶۶). «طرد اجتماعی با ناتوانی گروه‌ها با افرادی خاص برای مشارکت کامل اجتماعی مرتبط است که به دلیل نابرابری‌های ساختاری دسترسی آن‌ها به منابع ارزشمند کاهش یافته است» (احدیان و کسرای، ۱۳۹۷: ۱۲). هرچند که توجه زیادی به طرد اجتماعی در محیط‌های شهری می‌شود، اما مردمانی که در مناطق روستای زندگی می‌کنند نیز ممکن است طرد را تجربه کنند. «در اکثر جوامع صنعتی، مجاورت با خدمات اساسی مثل پزشکان، دفاتر پستی، مدارس، کلیساها، کتابخانه‌ها و خدمات دولتی برای بهره‌مندی از زندگی فعال، کامل و سالم، ضروری تلقی می‌شود، اما ساکنان روستاها غالباً دسترسی محدودی به چنین خدماتی دارند و به تسهیلات ناچیزی وابسته‌اند که در اجتماع محلی آن‌ها موجود است» (گیدنز و بردسال، ۱۳۸۶: ۴۷۲). با این وجود، مفهوم طرد اجتماعی مورد مناقشه است و هیچ تعریف واحد مورد توافقی وجود ندارد.

طرد اجتماعی^۱ از عوامل متعددی ناشی می‌شود که یکی از خروجی‌های مستقیم یا غیرمستقیم آن می‌تواند مهاجرت باشد که این نیز می‌تواند هم مهاجرت از داخل روستا به بیرون باشد و این امر با

1. Social exclusion.

نظریه داده بنیاد پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهند که طرد اجتماعی به‌طور کلی در چهار مقوله دسته‌بندی می‌شوند: الف) تعیین‌کننده‌های اقتصادی شامل «فقدان مهارت»، «بیکاری»، «فقر موروثی». ب) تعیین‌کننده‌های فرهنگی شامل، «طلاق»، «تجرد»، «تبعیض جنسیتی» و «داغ ناشی از ناباروری». ج) تعیین‌کننده‌های اجتماعی طرد شامل، «انسداد اجتماعی»، «فقدان شبکه‌های اجتماعی» و «مهاجر بودن» (د) تعیین‌کننده‌های زمین‌های (ذهنی و حرکتی) طرد شامل، «معلولیت اعم از ذهنی و حرکتی»، «توهین»، «تحقیر»، «دلهره و هراس»، «کم‌رویی و شرمساری».

رضا موحدی و مسعود سامیان (۱۳۹۷) به تحقیقی تحت‌عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان در شهرستان سردشت» پرداخته‌اند. این تحقیق با تکنیک پیمایش نشان داد که عوامل اقتصادی، شغلی و حمایتی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مهاجرت از دیدگاه جامعه‌موردبررسی بوده است. در روستاهای این شهرستان به دلیل شرایط اقلیمی حاکم، امکان کشاورزی در همه فصول فراهم نیست، به همین دلیل کشاورزان نیمی از سال بیکار هستند. یکی دیگر از مسائلی که دامن‌گیر مردم روستاهای سردشت شده فقدان سرمایه در مناطق روستای است که ناشی از عدم حمایت دولت از روستائیان و ندادن اعتبارات لازم به آن‌هاست. کمبود امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی نیز از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری از دید جامعه‌موردبررسی است.

ولی‌الله رستمعلی‌زاده و دیگران (۱۳۹۲) به تحقیقی تحت‌عنوان «عوامل مؤثر بر ماندگاری جوانان روستایی» پرداخته‌اند. در این پژوهش، از روش پیمایش استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که متغیرهای اشتغال، تحصیلات، نوع شغل، میزان درآمد ماهیانه خانوار و طبقه اقتصادی خانواده از نظر خود پاسخگویان و محل اشتغال پاسخگویان در ماندگاری جوانان در روستا نقش اساسی دارند. مهم‌ترین عوامل دفع جوانان از جوامع

مطالعه اقدام به ساخت ویلا نموده‌اند. نکته قابل توجه در گیلان آن است که برعکس بسیاری از روستاهای مناطق کویری روستاهای گیلان از آب و جاذبه‌های فراوانی برخوردارند و با در نظر گرفتن همه امتیازات بسیاری از جوانان از روستاها خارج شده و به‌سوی شهرهای داخل و خارج استان رهسپار شده‌اند. در گیلان شغل اکثر مردم روستا کشاورزی است و برنج از جمله محصولات اصلی کشاورزی این منطقه و باغداری، چای، پرورش دام و طیور و زنبور عسل، شیلات و پرورش آبزیان و کرم ابریشم از دیگر فعالیت‌های روستائیان است. اما طی چند سال اخیر با مهاجرت بومیان از روستا و هجوم غیربومیان به روستاها آسیب‌های فراوانی به روستاها و ساکنان آن وارد شده است. مطالعه حاضر سعی نموده است تا موضوع طرد اجتماعی را در روستایی‌ترین شهرستان استان گیلان مورد کنکاش قرار دهد و به این سؤال اساسی پاسخ دهد طرد اجتماعی به شکل ساختاری چگونه در روستائیان رخ می‌دهد؟ و چگونه باعث محرومیت اجتماعی می‌شود؟

بنابراین مجموع این عوامل ما را به پرداختن به‌سوی این موضوع مهم سوق داده است. در مقاله حاضر ۲ روستای شهرستان شفت که بیشترین میزان روستانشینی در گیلان را داراست مورد مطالعه قرار گرفته است. شهرستان شفت براساس آمارهای استانی یکی از محروم‌ترین شهرستان‌هاست، براساس آمارهای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی از نظر توزیع فعالیت‌های اقتصادی در رتبه آخر قرار دارد.

۲ پیشینه تحقیق

در این بخش تحقیقاتی که در حوزه طرد اجتماعی در داخل و خارج از کشور به انجام رسیده است به شکل خلاصه ارائه می‌شود. سجاد شرافت و همکاران (۱۳۹۸) به تحقیقی تحت‌عنوان «فهم تجربه زیسته طرد اجتماعی در بین فقرای روستای استان ایلام» با استفاده از رویکرد کیفی و روش

گذاشته است، تدوین شده است. مقاله رویکردی یکپارچه و سرزمینی را برای مطالعه توسعه سیاست‌های اجتماعی با محوریت طرد اجتماعی در مناطق روستای ارائه می‌کند. از طریق مطالعه برنامه‌های سیاستی، گزارش‌ها و دیدگاه‌های دست‌اندرکاران، دیدگاهی کیفی از تأثیرات آخرین دوره بحران اقتصادی و سیاست‌های ریاضتی ارائه می‌شود.

دالبرگ و مکی (۲۰۱۸) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «طرد اجتماعی و رفاه در بین کهن‌سالان مناطق روستای و شهری» بر طرد محله می‌پردازد. مقاله با روش پیمایشی با استفاده از نمونه‌گیری مطبق در گروه سنی ۶۵ سال به بالا به شاخص‌های فعالیت مدنی، منابع مادی، روابط اجتماعی، خدمات و همسایگی می‌پردازد. داده‌ها نشان داد که طرد محله واریانس بیشتری را در رفاه مناطق روستای نسبت به مناطق شهری داشته و ویژگی‌های منطقه و نقش محله باید در ابتکارات سیاست‌گذاری برای کاهش طرد اجتماعی و ارتقای رفاه در نظر گرفته شود.

هاو و تانگ^۳ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «آنچه جمعیت در حال حرکت چین را از حرکت باز می‌دارد» به بررسی چگونگی اهداف اسکان مهاجران روستای در مقاصد شهری و زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی آن می‌پردازند. نتایج نشان می‌دهد عواملی که مهاجران روستای را تشویق به اسکان می‌کند با عوامل مؤثر در مهاجرت آن‌ها متفاوت است. منابع اقتصادی، اجتماعی و احساس امنیت از عوامل مؤثر بر قصد مهاجران روستای برای استقرار در شهرها هستند.

زونگ و دیگران^۴ (۲۰۱۷) به تحقیقی تحت‌عنوان «مهاجرت داخلی، محرومیت اجتماعی و قربانی شدن» تحلیلی از مهاجرت مهاجران چینی از روستا به شهر پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که خطر قربانی شدن در سراسر کشور در بین مهاجران روستای به شهر افزایش یافته است. در نتیجه

روستایی و گرایش آن‌ها به مهاجرت به مناطق شهری نیز به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: کمبود امکانات رفاهی، کمبود امکانات بهداشتی، کمبود امکانات آموزشی و فرهنگی، نبود شغل مناسب و مشکلات کاری، کمبود وسیله حمل‌ونقل و حاصلخیز نبودن زمین‌های کشاورزی.

پیووار، آ. و زیکوچ^۱ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «فقر و طرد اجتماعی: آیا این یک مشکل در مناطق روستای در کشورهای منطقه ویسگراد (لهستان، مجارستان، چک و اسلواکی) است؟» با هدف آشکارسازی و تعیین وضعیت فعلی فقر در مناطق روستای است. با مقایسه ویژگی‌های اساسی مورد استفاده برای اندازه‌گیری فقر، به وجود تفاوت‌های فضای بین مناطق مورد تجزیه و تحلیل اشاره شده است. شاخص‌های اساسی مورد استفاده در این حوزه شامل معیار درآمد و شاخص فقر نسبی است یافته‌ها نشان داد در بسیاری از خانوارهای روستایی، مانند لهستان و مجارستان، مشکلی وجود دارد که منابع مالی برای تأمین نیازهای اولیه کافی نیست. بسیاری از خانوارها در منطقه، فقر را تجربه می‌کنند. براساس تحلیل‌ها، مشکل خطر فقر به‌ویژه ساکنان روستای در لهستان و مجارستان را نگران می‌کند. لازم است اقداماتی در حوزه سیاست اجتماعی اتخاذ شود که خطر طرد اجتماعی را محدود کند. طرد اجتماعی و فقر مشکلاتی نگران‌کننده برای جوامع مدرن هستند - آنها موانعی در راه دستیابی به توسعه اجتماعی پایدار هستند.

والرو و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «پرداختن به سیاست‌های اجتماعی طرد اجتماعی در مناطق روستای اسپانیا و پرتغال» که هدف این تحقیق بررسی راه‌های است که در آن سیاست‌های اجتماعی با هدف پرداختن به طرد اجتماعی در مناطق مختلف روستای اسپانیا و پرتغال از سال ۲۰۰۸ به‌منظور تعیین اینکه چگونه رکود بر سیاست‌های اجتماعی اروپای جنوب شرقی تأثیر

3. Hua and Tang

4. Zhong

1. Piwowar and Dzikuc

2. Valero

هم‌خوانی دارد. «مفهوم طرد اجتماعی توجه ما را به طیف وسیعی از عواملی جلب می‌کند که افراد و گروهها را از داشتن فرصت‌های که پیش روی اکثریت جمعیت است، باز می‌دارد. طرد اجتماعی می‌تواند چندین شکل داشته باشد. برای مثال اجتماعات روستای دورافتاده‌ای که به خدمات و فرصت‌های زیادی دسترسی ندارند یا محله‌های فقیر درون شهری که نرخ جرم در آنها بالاست و خانه‌ها زیر سطح استانداردند، ممکن است نمونه‌های از طرد اجتماعی باشند. طرد و جذب را می‌توان به لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی موردتوجه قرار داد. طرد از بازار کار، طرد به لحاظ مصرف و الگوهای مصرف، بی‌خانمانی، طرد از مشارکت سیاسی، عدم دسترسی به تسهیلات فراغتی و تفریحی، محدودیت و ضعف شبکه اجتماعی بیانگر طرد اجتماعی است» (گیدنز، ۱۳۹۲: ۴۶۸-۴۶۶).

در اندیشه لنیر^۲ مطرودین «فاقد حقوق اساسی شهروندی و قربانی تبعیض بودند و هیچ دسترسی و ارتباطی با نهادهای قدرتمند نداشتند تا آن‌ها را یاری دهد که صدایشان شنیده شود» (پیرسون، ۲۰۰۲: ۴). طبق نظر وسلز و میدما^۳، «اگر یک نارسای بنیادی در تعلق، اعتماد یا دسترسی به ترکیب مناسبی از منابع به وجود آید، در این صورت طرد اجتماعی روی می‌دهد. این دو سپس برای هر یک از این ابعاد سه سطح تحلیلی شامل سطح فردی، ناحیه‌ای یا جهان زیست و اجتماعی در نظر گرفتند» (غفاری و امید، ۱۳۹۰: ۹۰). نظریه‌پردازی؛ چون کرونر^۴ به ابعاد مختلف طرد اجتماعی اشاره دارد، طرد اقتصادی مثل مشارکت در بازار کار و استاندارد کافی زندگی، طرد نهادی مثل دسترسی به نهادهای عمومی، طرد فرهنگی مثل انتظارات از گروه‌های خاص در جامعه، طرد اجتماعی مثل عدم وجود ارتباطات اجتماعی و طرد فضای مثل جدای محلی حوزه زندگی (تاج مزینانی و لاریجانی، ۱۳۹۴: ۶۲). همچنین سیلور^۵ سه جهت‌گیری کلی در رابطه با طرد اجتماعی مطرح

ترتیبات نهادی تبعیض‌آمیز در چین یک عامل قوی از مشکلات جهانی مهاجران چینی است. یعنی این خود وضعیت مهاجرت نیست که احتمال قربانی شدن مجرمانه را افزایش می‌دهد؛ بلکه محرومیت اجتماعی افراد باعث افزایش رفتار مجرمانه می‌شود.

تانگ و فنگ^۱ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای که از نتایج «یک نظرسنجی از مهاجران روستای در استان جیانگ سو» به دست آمده، به بررسی عوامل مؤثر بر قصد مهاجرت در بین دو نسل جوان و افراد مسن پرداخته است. نتایج این تحقیق بازگوکننده تفاوت قصد مهاجرت در بین دو نسل بوده که در نتیجه تفاوت در رفتار و نگرش افراد، همچنین گذار اجتماعی و اقتصادی اخیر در استان جیانگ سو بوده است.

جمع‌بندی تحقیقات قبلی نشان می‌دهد که در اکثر پژوهش‌های مطالعه‌شده از روش‌شناسی کمی استفاده شده است. تمرکز مطالعه بین روستاییان بوده و عمدتاً تاثیر شاخص‌های اقتصادی مانند فقر، درآمد و کمبود امکانات بر طرد اجتماعی روستاییان مورد مطالعه قرار گرفته است. اما مقاله حاضر با استفاده از روش گراند تئوری در یکی از شهرستان‌های استان گیلان انجام شده است که بیشترین جمعیت روستای را در طول ۳۰ سال اخیر داشته و براساس آمارها از میزان آن کاسته می‌شود. از سوی دیگر شاخص‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان مؤلفه‌های طرد اجتماعی روستاییان استخراج شده است.

۳ چارچوب مفهومی

در مطالعات کیفی معمولاً به دلیل اکتشافی بودن تحقیق، از ادبیات نظری خاصی پیروی نمی‌شود و فرضیه خاصی وجود ندارد، اما در اینجا به بیان رویکردها و نظریه‌های می‌پردازیم که به نظر می‌رسد با موضوع مورد مطالعه یعنی طرد اجتماعی بیشتر

4. Kroner

5. Silver

1. Tang and Feng

2. Lanier

3. Wessels and Midma

تمایز اجتماعی و قلمروهای ناپسندیده شده است.

۳. پارادایم انحصار که رویکردی وبری در اروپای شمالی نشانگر دسترسی انحصاری به امتیازهای مادی و فرهنگی خودی‌ها به سبب طرد غیرخودی‌هاست (سیلور، ۲۰۰۷).

در مجموع از نظریات نامبرده شده بعد از استخراج داده‌ها استفاده گردید و همان‌طور که ذکر شد در مطالعات کیفی در رد و بدل بین داده‌ها و چارچوب مفهومی از نظریه‌های مختلف جهت تفسیر استفاده می‌شود. در پژوهش حاضر هم نظریه‌ها در حین و بعد از جمع‌آوری داده‌ها به تحلیل مفهوم به‌دست‌آمده کمک فراوانی نمود.

۴ روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش کیفی و استراتژی نظریه زمین‌های به دنبال شناسایی دلایل، زمینه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر طرد اجتماعی روستائیان ساکن در روستاهای چماچا و راسته کنار شهرستان شفت است. در این روش، «گردآوری داده‌ها، تحلیل و نظریه نهایی با یکدیگر در ارتباط تنگاتنگ‌اند و پژوهشگر کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌های که گرد می‌آورد، پدیدار شود. مقولاتی که بدین طریق از داده‌ها استخراج شده باشد، بیشتر به واقعیت نزدیک است. از این رو، نظریه زمین‌های به سبب آن که از داده‌ها بیرون کشیده می‌شوند، بیشتر می‌توانند بصیرت‌افزا باشند و فهم را تقویت کنند و راهنمای عمل شوند» (استراوس و کوربین، ۱۳۹۰: ۳۴).

در این پژوهش برای انتخاب شرکت‌کنندگان تحقیق، کار با نمونه‌گیری مبتنی بر هدف آغاز و با نمونه‌گیری تئوریک ادامه پیدا کرد و نمونه‌گیری تا مرحله اشباع داده‌ها پایان یافت، در مجموع ۲۲ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته تکمیل شد. زمان مصاحبه برای هر نفر بین ۵۰ تا ۶۰ دقیقه بوده و داده‌ها در فصل زمستان جمع‌آوری گردید. نمونه‌ها

می‌کند: ۱. «در سطح کلان: در جای است که صحبت از ظرفیت ساختاری عضویت اجتماعی مطرح باشد. در این سطح گروه‌ها و اشخاص مطرود اجتماعی دچار عدم توانای یا فقدان دسترسی به فرصت‌های ساختاری می‌شوند. ۲. در سطح خرد: موجب قطع پیوندهای اجتماعی‌ای می‌شود که گروه‌ها را به هم متصل می‌سازد. در اینجا تأکید بر روی روابط میان افراد و گروه‌هاست، بدون اینکه نگاهی جدی به نقش ساختارهای مطرودساز افکنده شود. ۳. هر دو وجه: در اینجا طرد درعین حال که پدیده‌ای خرد است پدیده‌ای کلان نیز محسوب می‌شود و بالعکس. در این سطح نه فقط افراد مطرود بلکه نهادها و اشخاص مطرودساز را هم که از این جریان بهره‌مند می‌شوند در بر می‌گیرد» (سیلور، ۲۰۰۷: ۵). به نقل از طالبان و آذرنگ، (۱۳۹۷: ۸۴). از نظر سیلور تأکید بر یک جنبه از فرایندها، موجب غفلت از نتیجه و پیامد ساختاری این فرایندها می‌شود. «نهادینه بودن طرد می‌تواند یک مرز اجتماعی یا یک تمایز ثابت میان خودی‌ها و غیرخودی‌ها ایجاد نماید که نشان‌دهنده فاصله اجتماعی میان این دو باشد. در واقع واقعیت اجتماعی طرد وقتی تأیید می‌شود که حرکت در میان مرزها واکنش‌های مانند فاصله‌گیری، ترس یا موانع قانونی جدید را ایجاد کند. لزوماً نباید خود طردشدگان گروهی اجتماعی تشکیل دهند که از آگاهی، اهداف و فعالیت‌های مشترک برخوردار باشند. جدایی و انزوای مطرودان می‌تواند عامل ناتوانی آن‌ها برای مطالبه ادغام خودشان باشد» (سیلور، ۱۹۹۴: ۱۱۱). به‌زعم سیلور طرد اجتماعی در سه پارادایم جای می‌گیرد:

۱. پارادایم انسجام که ریشه در جمهوری فرانسه دارد و نتیجه آن طرد محصول فروپاشی و گسست پیوندهای اجتماعی مکانیکی و ارگانیکی است.

۲. پارادایم تخصصی شدن که ریشه در سنت لیبرالیسم انگلیسی و آمریکایی دارد که نحوه طرد آن در جامعه‌ای است که دچار

آمد. برای رعایت اخلاق به مصاحبه‌شوندگان اشاره گردید که مصاحبه ضبط‌شده چون امکان مراجعه مجدد وجود ندارد.

همچنین برای اعتباریابی چندین بار متن مصاحبه‌ها برای تعیین مدل مورد بازنگری قرار گرفت. همچنین به منظور بررسی روای مدل، داده‌های به‌دست‌آمده با داده‌های سایر تحقیقات در زمینه موردنظر مقایسه شد. در ضمن تمام مراحل انجام تحقیق از کدگذاری تا مقوله هسته‌ای تشریح شد همچنین فرایند کار در اختیار سایر اساتید قرار گرفت تا صحت داده‌ها تأیید شود، به عبارتی کدهای پایانی مواردی بودند که بیشترین اجماع بر روی آن صورت گرفت.

جدول زیر گویای لیست مصاحبه‌شوندگان است:

از بین کسانی انتخاب شد که متولد روستاهای مورد مطالعه بوده و سنشان بالای ۱۸ سال بوده و از طرفی اطلاعات کافی درباره روستا هم داشته باشند. بعد از جمع‌آوری مصاحبه‌ها، داده‌های به‌دست‌آمده در طی سه مرحله منجر به مدل پارادایمی شد، در مرحله اول طی کدگذاری باز ۷۸ مفهوم به دست آمد که به لحاظ محتوای در ۱۶ مقوله فرعی دسته‌بندی شدند، سپس با پیوند بین داده‌ها در مرحله کدگذاری گزینشی (اصلی) ۶ مقوله اصلی به دست آمد که البته یک مقوله آن به‌عنوان مقوله هسته‌ای بوده، این مقوله که مزیت بیشتری نسبت به سایر مقولات داشته دارای فراوانی بیشتری نسبت به سایرین بوده و به‌راحتی با سایر مقوله‌ها ارتباط پیدا می‌کند و ایده اصلی پدیده طرد اجتماعی در میدان مطالعه بود. مدل پارادایمی در قالب یک الگوی نظام‌مند و پس از کدگذاری‌های مختلف به دست

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	شغل	درآمد
۱	مرد	۴۹	پنجم ابتدایی	کشاورز	۲ میلیون تومان
۲	زن	۳۹	سوم راهنمایی	خانه‌دار	-
۳	زن	۴۸	پنجم ابتدایی	خانه‌دار	-
۴	مرد	۸۰	بی‌سواد	کشاورز	۳۸۰ هزار تومان
۵	زن	۴۰	پنجم ابتدایی	خانه‌دار	-
۶	مرد	۴۲	اول راهنمایی	کشاورز	متغیر
۷	مرد	۳۱	دیپلم	سنگ‌کار	از ۳ تا ۱۰ میلیون تومان
۸	مرد	۵۵	پنجم ابتدایی	کشاورز	متغیر
۹	مرد	۶۵	سواد قرآنی	کشاورز	متغیر
۱۰	زن	۶۵	بی‌سواد	خانه‌دار	متغیر
۱۱	زن	۶۰	پیکار بی‌سوادی	خانه‌دار	۳ میلیون و پانصد هزار تومان
۱۲	زن	۵۲	چهارم ابتدایی	کشاورز	متغیر
۱۳	مرد	۲۳	دانشجوی کارشناسی حقوق	-	-
۱۴	مرد	۳۶	دیپلم	سوپرمارکت	۷ میلیون تومان
۱۵	مرد	۵۷	سوم ابتدایی	کشاورز و قهوه‌خانه	۲ میلیون تومان
۱۶	مرد	۳۷	لیسانس	آزاد	۴ تا ۵ میلیون تومان
۱۷	مرد	۵۱	پنجم ابتدایی	بنا	۶ تا ده میلیون تومان
۱۸	زن	۲۷	دیپلم	خانه‌دار	-
۱۹	مرد	۲۸	لیسانس	آزاد	۶ تا ۸ میلیون تومان
۲۰	مرد	۳۸	دیپلم	مشاور املاک و شورا	۵ میلیون تومان
۲۱	زن	۲۴	لیسانس	-	-
۲۲	مرد	۴۰	لیسانس کامپیوتر	مشاور املاک	۵ میلیون تومان

۵ یافته‌ها

دستیابی داده‌های به‌دست‌آمده پس از کدگذاری شامل ۷۸ مفهوم، ۱۶ مقوله فرعی و ۵ مقوله اصلی و یک مقوله هسته‌ای است.

مقولات فرعی به‌دست‌آمده عبارت‌اند از: فرهنگ روستایی، قانون ارث، ناکارآمدی مسؤولان، تبعیض بین بومیان و غیربومیان، به‌صرفه نبودن کشاورزی، مشکلات اقتصادی روستاییان، حاکمیت دلالی و واسطه‌گری، کمبود امکانات، عدم هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، مقاومت، مهاجرت، فعالانه، منفعلانه، افزایش حاشیه‌نشینی، احساس محرومیت، فروش زمین به غیربومیان، تغییر بافت فرهنگی روستا.

مقولات اصلی هم شامل موارد زیر است: سنت، سیاست‌های تبعیض‌آمیز، ساختارهای ناکارآمد، بازتولید نارضایتی و استراتژی مواجهه به‌صورت فعالانه و منفعلانه است و مقوله هسته‌ای هم عبارت است از: تجربه‌های طرد از مقاومت تا مهاجرت.

۵/۱ شرایط زمین‌های طرد اجتماعی

برای دستیابی به نظریه زمین‌های نیاز است شرایط و زمینه‌های که باعث ایجاد معضل طرد اجتماعی روستائیان از روستاهای شهرستان شفت می‌شود شناسایی گردد تا پس از آن عوامل مؤثر بر طرد اجتماعی بررسی شود. سه نوع شرایط باعث ایجاد این پدیده می‌شود: شرایط زمین‌های، شرایط علی و شرایط مداخله‌گر. این شرایط ناظر بر جنبه‌های عینی و ذهنی افراد است. منظور از شرایط زمین‌های شرایط از پیش موجودی است که می‌تواند در نزد افراد مختلف، هم افرادی که در معرض طرد اجتماعی قرار می‌گیرند و طرد می‌شوند و هم افرادی که در معرض طرد اجتماعی قرار می‌گیرند و طرد نمی‌شوند وجود داشته باشد.

این شرایط ذیل عنوان سنت مقوله‌بندی شده‌اند. زندگی کردن در روستا جنبه‌های مثبت و منفی

بسیاری دارد که در نتیجه‌ی آن تغییراتی در جامعه روستای حاصل می‌گردد. همچنین این شرایط بازگوکننده بخش زیادی از دغدغه‌های افراد جامعه مخصوصاً جامعه‌ی روستای است؛ بنابراین این شرایط در قالب دو مقوله فرعی جزء شرایط زمین‌های شناسایی شد که عبارت‌اند از: فرهنگ روستای و قانون ارث و مقوله اصلی هم مقوله سنت است.

الف- فرهنگ روستای

در مورد فرهنگ روستای بودن، مصاحبه با این افراد نشان داد خواسته‌ها و توقعات آنان در حد برخورداری از حداقل امکانات است و توقع بیشتری نداشتند. با وجود کاستی‌ها و سختی‌های زندگی در روستا آن‌ها به روستای بودن خود افتخار می‌کنند و آن را انگ اجتماعی نمی‌دانند. اما اعتقاد دارند کم-توقعی و فقدان مطالبه‌گری روستاییان از دیرباز موجب نادیده گرفتن آنها شده است؛ چنان‌که مصاحبه‌شونده‌ای در همین زمینه می‌گوید:

«من احساس می‌کنم هنوز با اینکه تو قرن جدید مادیات اومده جای بعضی چیزها رو گرفته؛ ولی روستا به اون شکل تغییری نکرده؛ یعنی هنوز مردم روستا صمیمیت و همبستگی دارن چون اکثراً با هم-دیگه فامیل هستند و اینکه تو بعضی مسائل رقابت خیلی‌ام خوبه. مخصوصاً اگر از بحث بخش کشاورزی به این قضیه نگاه کنیم. ولی از طرفی قانع بودن مردم بده نمی‌تونن حق و حقوقشون رو بگیرن این باعث می‌شه پیشرفت نکنن» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۴).

ب-قانون ارث

یکی دیگر از مقولات فرعی که زمینه را برای طرد اجتماعی روستاییان فراهم می‌کند قانون ارث است، از آنجایی‌که بسیاری از فرزندان بعد از فوت والدین اموال را بین خود تقسیم می‌کنند زمین کشاورزی هم شامل این امر می‌شود، بنابراین اندازه زمین‌ها بعد از تقسیم؛ کوچک‌تر شده و کار در آن مقرون‌به‌صرفه

و کار می‌کرده، همینارو رفع و رجوع می‌کرده، الان اون بین ۱۰ نفر تقسیم شده، به صرفه نیست که یه آدم برنامه زندگی شو بچینه روی اون ۲۰۰۰ متر زمینه.» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۲).

نخواهد بود، چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«زمین‌هام که دیگه وقتی که تقسیم شده بین وراثت، زمین‌ها کوچیک شده، صرف و صلاح اقتصادی نداره که روش کار کشاورزی انجام بدن، یعنی قبلاً یه پدر بوده، مثلاً دو هکتار زمین کشاورزی رو کشت

جدول ۲: شرایط زمین‌های طرد اجتماعی

مفهوم اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
}	فرهنگ روستایی	محیط کوچک و همبستگی بین افراد، رقابت کم، سطح زندگی نزدیک به هم، سطح آگاهی پایین، افتخار به روستای بودن، مطالبه‌گر نبودن، قانع بودن به امکانات کم.
	قانون ارث	تقسیم شدن زمین بعد از فوت والدین، کوچک شدن زمین‌ها، درگیری بین فرزندان

چه کمبودی داریم. اون نماینده‌های که خودمون انتخاب کردیم رفتن مجلس تا حالا تو تلویزیون ندیدیم صحبت کنن. بعد وقتی میاد اینجا مشکلات رو می‌گیم قول میدن ولی کاری نمی‌کنن» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۵).

یا فرد دیگری گفت:

«شورا و دهیار همه چی رو برای که برای خودشون درست می‌کنند. موقع رای دادن میگن بیا به من رای بده، من کارت رو درست می‌کنم، وقتی سوار اسبش شد نه تو رو دیده و نه تو رو شناخته» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۳).

ب - تبعیض بین بومیان و غیربومیان:

محور پررنگ مصاحبه‌های روستاییان تبعیض قائل شدن بین روستاییان و مهاجرین برای دریافت خدمات مختلف است در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«می‌ریم دنبال قانون میگن به شما مجوز نمی‌دیم. مثلاً کشاورز ده هزار متر یا پنج هزار متر زمین داره. منی که ۴ تا بچه دارم باید نفری هزار متر به بچه‌هام بدم که یه ساختمونی اینجا درست کنن

۵٫۲ شرایط علی طرد اجتماعی

منظور از شرایط علی، حوادث، رویدادها و اتفاقاتی هستند که منجر به وقوع یا توسعه یک پدیده می‌شوند و فرد با قرار گرفتن در این شرایط به احتمال زیاد طرد می‌شود. این شرایط ذیل عنوان سیاست‌های

تبعیض‌آمیز مقوله‌بندی شده‌اند. این شرایط در قالب چهار مقوله فرعی ناکارآمدی مسؤلان، تبعیض بین بومیان و غیربومیان، به صرفه نبودن کشاورزی و مشکلات اقتصادی دسته‌بندی گردید و مقوله اصلی هم سیاست‌های تبعیض‌آمیز است.

الف - ناکارآمدی مسؤلان:

یکی از محورهای جدی روستاییان در مصاحبه‌ها ناراحتی از مسؤلان محلی و استانی بود، آنها اعتقاد داشتند که بی‌توجهی مدیران به روستاییان و عدم حمایت از آنان چنین وضعیتی برای آنها به وجود آورده است یکی از مصاحبه‌شوندگان در همین زمینه می‌گوید:

«وقتی یه نماینده‌ای میاد زیر پاش گوسفند قربانی می‌کنن. چرا اینکارو می‌کنن؟ هر نماینده‌ای وظیفه داره بیاد سالی دوبار به روستا سر بزنه که

می‌کردیم. باغ چایی‌ام برای مردم نمی‌صرفه، حدود ده سال پیش اکثر مردم درآمدشون همین باغ چای بود، باغ چای که برای کشاورز استهلاکش کیلویی ۲۰۰ تا تک تومن بود، دولت خرید می‌کرد کیلویی ۵۰ تک تومن، همین باعث شد توی روستا باغ چای خیلی کم بشه» (مصاحبه‌شونده با کد ۱).

د- مشکلات اقتصادی روستاییان:

یکی از محورهای جدی برای طرد روستاییان مشکلات عدیده معیشتی و اقتصادی است در همین رابطه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«مردم به علت نیازهای اقتصادی مثل ازدواج و تهیه مسکن برای فرزندان‌شون، تهیه سرمایه برای ایجاد کسب و کار، هزینه‌های تحصیلی فرزندان و عدم نزدیکی به مراکز درمانی، زمین‌ها را فروختند و راهی شهرهای دیگه شدن» (مصاحبه‌شونده با کد ۲۱).

هم به کار خودشون تو رشت برسن، هم به ما برسن و هم کشاورزی خودشون رو اینجا ادامه بدن. ولی غیر بومی‌ها سریع میان مثلاً ده هکتار می‌گیرن، پنج هکتار می‌گیرن یا دوهزار متر می‌گیرن، مجوز مسکونی و طرح هادی می‌گیرن. ولی من که شصت ساله اینجا زندگی می‌کنم به من مجوز نمیدن. اگر خودمونم ساختمان درست کنیم می‌گن ما میایم خراب می‌کنیم» (مصاحبه‌شونده با کد ۷).

ج - به صرفه نبودن کشاورزی:

بالارفتن هزینه‌های فعالیت کشاورزی به طور سالیانه و عدم تطابق درآمد و هزینه‌ها یکی از دغدغه‌های جدی روستاییان بود در همین ارتباط یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«ذخیره آب استخر روستا برای کشاورزی استفاده می‌شه، نه کانالی هست نه جوی آبی. اینا اگه بالاتر سد می‌زدن، شیش هزار متر زمینمون اونجا نمی‌افتاد برای ذخیره آب، حداقل میوه یا برنج کاشت

جدول ۳: شرایط علی طرد اجتماعی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
سیاست‌های تبعیض آمیز	ناکارآمدی مسؤولان	عدم حمایت دولت از روستا و کشاورز، عدم حمایت دهیار و شورا از روستائیان و جوانان، در نطفه خفه شدن طرح‌های روستایی، عدم راهنمای و حل مشکل از جانب دهیار و شورا، دریافت باج در ازای حل مشکل توسط دهیار و شورا، عدم پشتیبانی جهاد کشاورزی، سخت‌گیری در دادن وام و تسهیلات، عدم رسیدگی نمایندگان منتخب مجلس به روستا، پخش نشدن عوارض حاصل از دهیاری در محل.
	تبعیض بین بومیان و غیربومیان	دادن مجوز ساخت به غیربومیان توسط نهادهای ذی‌ربط و ساخت‌وساز بی‌رویه در زمین‌های کشاورزی و جنگل، سخت‌گیری به بومیان جهت دریافت مجوز ساخت‌وساز، تخریب بناهای روستائیان.
	به‌صرفه نبودن کشاورزی	فصلی بودن کشاورزی، کمبود نیروی کار، عدم توانایی در کار کشاورزی به علت کهولت سن، عدم سوددهی کشت محصولات کشاورزی، عدم مهارت فرزندان در کشاورزی، نداشتن بازار فروش محصولات کشاورزی، کمبود آب و نداشتن کانال برای آبیاری.
	مشکلات اقتصادی روستائیان	نداشتن هزینه‌های درمانی، بالا بودن هزینه‌های ازدواج فرزندان، افزایش تورم و سرسام‌آور هزینه‌های زندگی، عدم توانایی تعمیر و بازسازی خانه‌های قدیمی، نداشتن وسائل نقلیه مناسب.

«اینجا الان شاید ۷۰ به ۳۰ دلال داره کار می‌کنه. مثلاً یک نفر تو تهران بهش سپرده تو شمال یک قطعه ۵۰۰ متری برام پیدا کن. اون وقتش رو میزاره، و به مشاور املاکی می‌گه که مثلاً این زمین رو روستای گذاشته متری ۵۰۰ تومن، مشتری با من میاد شما اعلام کن ۶۰۰ تومن. نه سرمایه‌ای می‌زاره و نه هیچی. فقط وقت می‌زاره» (مصاحبه‌شونده با کد ۳).

ب- کمبود امکانات:

فراهم نبودن لوازم زندگی معمولی یکی از مقوله‌های آزاردهنده زندگی روستائیان است در همین زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«آب لوله‌کشی نداریم، نزدیک تابستان آب چاه‌ها خشک می‌شه چون غیربومی‌ها چاه عمیق زدند. جاده‌ها خرابند. درمورد مدرسه همه‌ی بچه‌ها به مدرسه جهاد خلیلان میرن و برای بعضی‌ها واقعا دوره. مرکز بهداشت داریم؛ ولی تا ساعت اداری، اگه

۵٫۳ شرایط مداخله‌گر طرد اجتماعی

مسائل مرتبط با شرایط مداخله‌گر (میانجی) صرفاً باعث طرد و فروش زمین نمی‌شود؛ بلکه بر سرعت و میزان آن تأثیر می‌گذارد که می‌تواند موجب طرد شود. بنابراین این شرایط در قالب سه مقوله فرعی جزء شرایط مداخله‌گر شناسایی شد که عبارت‌اند از: حاکمیت دلالی و واسطه‌گری، کمبود امکانات و عدم هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی و مقوله اصلی هم ساختارهای ناکارآمد نام می‌گیرد:

الف- حاکمیت دلالی و واسطه‌گری:

شایع‌ترین معضل در حوزه اقتصادی کشور گریبان روستائیان را هم گرفته است، افزایش دلالی در خریدوفروش زمین بسیاری از روستائیان را ناراحت کرده است در همین مورد یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

بین روستاییان شده است؛ چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«ادارات هم تو روستا باعث سردرگمی روستاییان شده‌اند، مثلاً ده سال پیش اداره ثبت برای زمین سند رسمی تک‌برگ داده؛ ولی منابع طبیعی می‌گه قبول ندارم می‌خوام تو زمین سنددار برای بچه‌ام خونه بسازم، می‌گن جزو منابع طبیعی الان نمی‌دونم چیکار کنم حتی درخت‌هایی که خودم کاشتم رو نمی‌تونم قطع کنم» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۹)

کسی مریض بشه تا به شهر برسه طول می‌کشه و هم‌ام ماشین ندارن. آژانس هم نیست. درمورد تلفن ثابت، کابل رو دزدیدن. گوشی‌ام خیلی کم آنتن می‌ده چون دکل هم دزدیدن» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۴).

ج - عدم هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی:

موازی کاری دستگاه‌ها و عدم هماهنگی نهادهای مرتبط به حوزه روستای موجب گلایه‌های فراوانی

جدول ۴: شرایط مداخله‌گر طرد اجتماعی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفهوم
ساختارهای ناکارآمد	حاکمیت دلالی و واسطه‌گری	واسطه‌گری خرید زمین برای غیربومیان و دریافت پورسانت توسط برخی متنفذین روستا، دخالت و پشیمان نمودن مشتری‌ها از خرید مستقیم زمین، بالاتر بردن قیمت زمین‌ها و ایجاد رقابت کاذب
	کمبود امکانات	قطع بودن تلفن ثابت، عدم آنتن‌دهی سیم‌کارت ایرانسل، عدم وجود دکتر متخصص و داروخانه، خرابی جاده‌ها، تعطیلی مدارس و تجمیع دانش‌آموزان در یک مدرسه، نداشتن مقطع دبیرستان، نداشتن آب لوله‌کشی، آلودگی و خشک شدن آب چاه در برخی نقاط، عدم وجود آژانس، عدم وجود باشگاه و زمین فوتبال، عدم وجود دفاتر خدماتی، عدم وجود بازار محلی، عدم وجود سد و کانال برای آبیاری زمین‌های کشاورزی و کمبود آب.
	عدم هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی	دخالت بیش از اندازه اداره منابع طبیعی در امور دستگاه‌های دیگر، درگیری بین جهاد کشاورزی منابع طبیعی و اداره ثبت در شیوه مواجهه با مطالبات روستاییان، طول کشیدن استعلامات جهت ساخت‌وساز بومیان.

الف- مقاومت:

رویکرد بخشی از روستاییان عدم ترک موطن علی‌رغم همه گرفتاری‌ها و مصائب زندگی روستای است در همین ارتباط یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«چون با همه‌ی سختی‌های که زندگی روستای داره ما به این شرایط عادت کردیم و توی همین روستا بزرگ شدیم. شاید زندگی در شهر سخت‌تر از اینجا باشه. چون همه‌ی کسای که فروختن و رفتن دوباره پشیمون شدن و برگشتن» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۹)

۵،۴ از تجربه مقاومت تا مهاجرت

در بررسی گفتگوهای مصاحبه‌شوندگان روستای که در معرض طرد اجتماعی قرار گرفته‌اند دو مقوله

فرعی به دست آمد که عبارت‌اند از: مقاومت و مهاجرت که در نهایت از ترکیب این دو مقوله یک مقوله هسته به دست آمد که عنوان آن عبارت است از "تجربه مقاومت تا مهاجرت". به عبارت دیگر برخی علی‌رغم همه گرفتاری‌ها می‌مانند و ادامه می‌دهند و برخی دیگر به بن بست می‌رسند.

«۱۰۰۰ متر زمین دارم که گذاشتم برای فروش. دلیلش هم بخاطر گرانیه و فقره. پولش یکم دستمون رو بگیره. یه خونه بگیریم تو شهر، ماشین بخریم» (مصاحبه‌شونده با کد ۴۲).

یا فرد دیگری می‌گوید:

«از اونجای که اکثر هم سن و سالای من ده شصتیا یا حالا یه خورده جوون تر یا یه خورده سن بالاتر، شغلی اینجا نداشتن. خیلی تعداد اندکی اینجا موندن و به شغل کشاورزی مشغولن، چون کشاورزی اینجا فصلیه مابقی‌شون مهاجرت کردن یا محل کارشون مثلاً رشت هست. اگه قراره شغل آزادی داشته باشن مثلاً بنایی یا لوله‌کشی گاز، لوله‌کشی آب، نقاشی ساختمان و اینجور چیزها مثلاً رشت انجام می‌شه چاره‌ای نداریم باید بریم» (مصاحبه‌شونده با کد ۵).

کد ۱۷). یایکی دیگر از افراد می‌گوید: «من خودم به سه تا بچه‌هام زمین دادم. برای خودشون باغ دارن، می‌آن اینجا کار می‌کنن و من با اونا همکاری می‌کنم. هر جور وسایل دلشون بخواد اینجا می‌کارن، صیفی-جات و سبزی، خیار بادمجان و اینجور چیزها که مورد استفاده خانوار هست، کشت می‌کنند. پسرم هم باغ کیوی زده و اجازه نمیدیم زمینمون از بین بره و باید همینجا بمونه. ما زمین رو آباد می‌کنیم و کاری با فروش نداریم» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۰).

ب-مهاجرت:

برخی دیگر از مصاحبه‌شوندگان ضمن علاقه به روستا در برابر مشکلات تسلیم می‌شوند در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

جدول ۵: کدگذاری نظری طرد اجتماعی روستاییان

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
تحمل سختی‌ها، ماندن در روستا و کنار آمدن با شرایط موجود.	مقاومت	تجربه مقاومت تا مهاجرت
	فروش زمین، ترک روستا و راهی شهرها شدن.	

مقابله با شرایط ایجاد شده استفاده می‌کند. افراد در برخی موقعیت‌ها، به شیوه‌ی منفعلانه با نادیده گرفتن برخی از رفتارها سعی می‌کنند تحت هر شرایطی سختی‌های زندگی در روستا را تحمل کنند و در روستا بمانند.

الف-فعالانه:

یکی از استراتژی‌های روستاییان برخورد فعالانه با پدیده طرد اجتماعی است در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«نه هیچ‌وقت حاضر نیستم از روستا برم. به بچه‌هام کمک می‌کنم که تو شهر برای خودشون خونه داشته باشن.» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۷).

۵/۵ راهبردها

یکی از مقوله‌های مهم در بحث طرد اجتماعی روستاییان، واکنش افراد در مقابل تأثیرگذار بر طرد اجتماعی است. مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که افراد در برابر مشکلات روستا و کم‌توجهی و

بی‌مسئولیتی برخی افراد واکنش‌های متفاوتی از خود نشان می‌دهند که مبتنی بر دو نوع استراتژی مقابله

است که عبارت‌اند از: فعالانه و منفعلانه. در راهبرد فعالانه، قربانی از استراتژی فعال یا صریحی برای

«پدر و مادرم حاضر نیستند از روستا برن ولی من می‌خوام تو شهر خونه اجاره کنم و بخاطر شغلم اونجا زندگی کنم» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۹).

یا فرد دیگری می‌گوید:

«به دلیل شرایط سخت اقتصادی که روز به روز بیشتر می‌شه، برای تامین مایحتاج زندگی، و خب خیلی از مشکلات (مثل بیماری و...) که ممکنه به وجود بیاد، یا خریدن ماشین جهت راحتی در رفت‌وآمد، ممکن است که مقداری از زمین‌ها رو بفروشیم» (مصاحبه‌شونده با کد ۲۱).

یا فرد دیگری می‌گوید:

«آره مگه می‌شه نغن؟ من نازشونو می‌کشم می‌گم بچه جان همین‌جا بمونیم ببینیم چی می‌شه. همین‌جا برات یه خونه درست می‌کنم. نمیگن چیه؟ من چیکار کنم؟ چقدر ناز بچه‌هامو بکشم؟» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۰).

ب- منفعلانه:

استراتژی دیگر روستاییان منفعلانه است، چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

جدول ۶ : راهبردها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
استراتژی مواجهه	فعالانه	صورت خود را با سیلی سرخ ننگه داشتن، پیگیری مداوم برای حل مشکلات روستا از طریق شورا و دهیار، اهمیت هویت و فرهنگ روستای نسبت به سایر مسائل، حل مشکلات فرزندان بدون فروش زمین.
	منفعلانه	سرایداری ملک فروخته‌شده، دق‌مرگ شدن ناشی از فروش زمین، تسلیم شدن در برابر خواست فرزندان، غلبه هزینه‌های درمانی بر علاقه حفظ خانه و کاشانه.

مهم‌ترین پیامد طرد اجتماعی کوچ روستاییان به شهرهای مختلف و مناطق حاشیه‌ای شهری است در همین باره مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«خیلی‌ها زمینشون رو فروختند و از اینجا رفتند و دلیلش هم اینه که پول نداشتند یا کسی رو نداشتند و پیرمرد و پیرزن بودند. کسانی‌ام که زمین فروختند زندگی خوبی در شهر ندارند. رفتن در یک منطقه پرت و حاشیه‌ای یا الان همسایه‌مون فروخته چهار هکتار زمین یه خونه توی شهر داره. ولی زمینی که فروخته میلیارديه. ۵ یا ۶ میلیارد پولشه ولی اون ۱۵ سال پیش فروخته» (مصاحبه‌شونده با کد ۹).

ب- احساس محرومیت

در ادبیات جامعه‌شناسی احساس محرومیت اثری مخرب بر شهروندان دارد، یکی از مقولات فرعی در

۵٫۶ پیامدهای طرد اجتماعی

در واقع می‌توان گفت پیامد طرد اجتماعی روستائیان، افزایش بیش از حد غیربومیان در روستا و کم شدن بومیان روستا است که این خود به بافت جمعیتی و ظاهری روستا آسیب می‌رساند. البته حضور غیربومیان برای روستا مزایای هم داشته که شامل ایجاد درآمد برای بومیان، افزایش قیمت و ارزش زمین‌ها و آبادانی محل است. اما با توجه به مصاحبه‌های انجام‌شده معایب آن بیشتر از مزایای آن است. بنابراین چهار مقوله فرعی شناسایی شد: افزایش حاشیه‌نشینی، احساس محرومیت، فروش زمین به غیر

بومیان، تغییر بافت فرهنگی روستا و مقوله اصلی عبارت است از بازتولید نارضایتی اجتماعی.

الف- افزایش حاشیه‌نشینی

یکی از پیامدهای پربسامد طرد در روستاهای مورد مطالعه فروش زمین به غیربومیان برای فرار از مشکلات است در همین زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید:

«در مورد حضور غیربومیان آگه این رو به صورت خیلی کامل نفی کنیم و بگیم هیچ غیربومی حق نداره اینجا بیاد که خب شدنی نیستش. همه‌ی ما ایرانی هستیم و حق داریم هرجای که فرصت زندگی در اونجا فراهم باشه زندگی کنیم، ولی اینکه مثلاً بگیم حضورشون به نفع بوده نه، مثلاً بگی به اقتصاد روستا کمک کرده باشه نه. جز اینکه زحمت بوده یعنی باری روی روستا بوده از لحاظ ترافیک و از اینکه بافت جمعیتی اینجا بهم ریخته شده و اینا بله. ولی اینکه مثلاً بگی فرصت شغلی‌ای ایجاد کردن اینجا یا درآمد ایجاد کردن یا مثلاً چیز دیگه‌ای نه. چون عرض کردم یه زمین یا ویلای خرید شده سالی مثلاً چند روز یا چند هفته در اون اقامت دارند» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۶).

د- تغییر بافت فرهنگی روستا

بخش قابل‌توجهی از مصاحبه‌ها به مشکلات فرهنگی ناشی از حضور غیربومیان اختصاص داشت، مثلاً یکی از این افراد می‌گوید:

«حضور مهاجرین به ضرر روستا شده، شب که می‌شه شلوغ میکنن، شب شنبه دیگه اینجا خواب نداریم. اون بالا یه استخر هست تعطیلات میان همونجا می‌مونن، دست میزنن، رقص میکنن، شب تا صبح همونجا می‌مونن، خب جوانن دیگه . . اونا می‌آن اینجا زندگی می‌کنن مثلاً آگه یه روز باهاشون برخورد کنیم می‌گه آقا زمین خودمه چهار دیواری اختیاری. با شلوارک میان بیرون، سال‌های قبل تو محل ما چنین چیزایی دیده نمیشد. مثلاً شلوارک می‌پوشن میان تو خیابون دور میزنن حالا چه دختر باشن چه پسر» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۸).

یا فرد دیگری اظهار داشت:

«همین‌طور بر اثر شکل‌های نو و جدید ویلاسازی در روستا که با شکل خانه‌های سنتی در روستا

مصاحبه‌های به‌دست‌آمده تقویت این احساس در روستاییان بود

«کسای که زمین‌ها رو خریدند هم همه خانه‌های چندواحدی ساختند. آدم می‌ره می‌بینه تعجب می‌کنه. بعد می‌آد محل خودشو و هم‌محلی‌های خودشو می‌بینه با چه وضع بدی دارن زندگی می‌کنن افسوس می‌خوره. دیروز کلی بسته معیشتی تو محل پخش کردیم. ولی آدم وضع زندگی‌شون رو می‌بینه حالش بد می‌شه. روستای ماست اما دیگران به ثروت رسیدند» (مصاحبه‌شونده با کد ۲۲).

یا یکی دیگر می‌گوید:

«چون اکثر خونه‌های اینجا همین‌طور که خودتون دیدید همون ساخت قدیمیه و جایی که خونه جدید و قشنگ دیدید، بدونید که خونه دکتر یا مهندس‌سائیه که اینجا زمین خریدن و ساختن. ولی روستایی‌ها توان ساختن چنین خونه‌هایی رو ندارن. یه تیکه زمینم بفروشن، اونقدر ارزون ارزش می‌خرن که به جایی نمی‌رسه و خرج زندگی روزمرش می‌شه. اکثر بومی‌های اینجا خونه زندگیشون رو فروختن و سرزمین خودشون مستاجرن. امکانات تفریحی‌ام نداره در حد چند تا قهوه خونه و قلیون‌سرا. نه باشگاهی هست نه پارکی» (مصاحبه‌شونده با کد ۲۰).

در بخشی از مصاحبه فردی دیگر گفته شد:

«زمین دامادم رو چند سال پیش خریدند متری ۱۵ هزار تومن. الان پلاک بندی کردن می‌فروشن، خونه سفیده که می‌بینید مال یه اصفهانیه، اونجا دو سه تا دکتر خونه خریده، الان همه‌ی خونه‌های اطراف که می‌بینید مال تهرانیه. من خودم خونه و باغ چای ام رو سال ۹۶ به یه تهرانی فروختم که سالی دوبار میومد برای تفریح. الان روی زمین و خونه‌ای که فروختم مستاجرم و سرایداری می‌کنم» (مصاحبه‌شونده با کد ۱۱).

ج- فروش زمین به غیربومیان

و روستای در منطقه منجر می‌شود» (مصاحبه‌شونده با کد ۸).

تفاوت زیادی دارد، ظاهر سنتی و محلی روستا کم‌کم دگرگون شده و در نهایت به از بین رفتن حیات بومی

جدول ۷: پیامدهای طرد اجتماعی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
بازتولید نارضایتی	افزایش حاشیه‌نشینی	فروش زمین و خانه در روستا و سکونت در مناطق حاشیه ای شهر.
	احساس محرومیت	سازه‌های زیبا و مجلل در کنار ساختمان‌های قدیمی و تخریبی روستاییان، سرایداری بومی‌ها برای غیربومیان بعد از فروش زمین، داشتن امکانات تفریحی در منازل و ویلاهای مهاجرین اما محرومیت روستاییان از امکانات حداقلی مانند زمین فوتبال، جولان دادن ماشین‌های گران‌قیمت و مدل‌بالای غیربومیان.
	فروش زمین به غیربومیان	تغییر در بافت ظاهری و جمعیتی روستا، ایجاد ترافیک، تغییر کاربری و بیهوده ماندن زمین‌های کشاورزی، استفاده از امتیازات روستائیان، آسیب دیدن جاده‌ها در اثر رفت‌وآمد ماشین‌های سنگین برای ساخت‌وساز غیربومیان، بستن راه روستایی‌ها، ایجاد سروصدا، از بین بردن درختان برای جاده‌سازی و ویلاسازی.
	تغییر بافت فرهنگی روستا	ایجاد مشکلات فرهنگی در زمینه پوشش، سگ‌گردانی در خیابان، پوشیدن شلوارک در روستا، برگزاری جشن و پایکوبی تا نیمه‌های شب، ایجاد سروصدا.

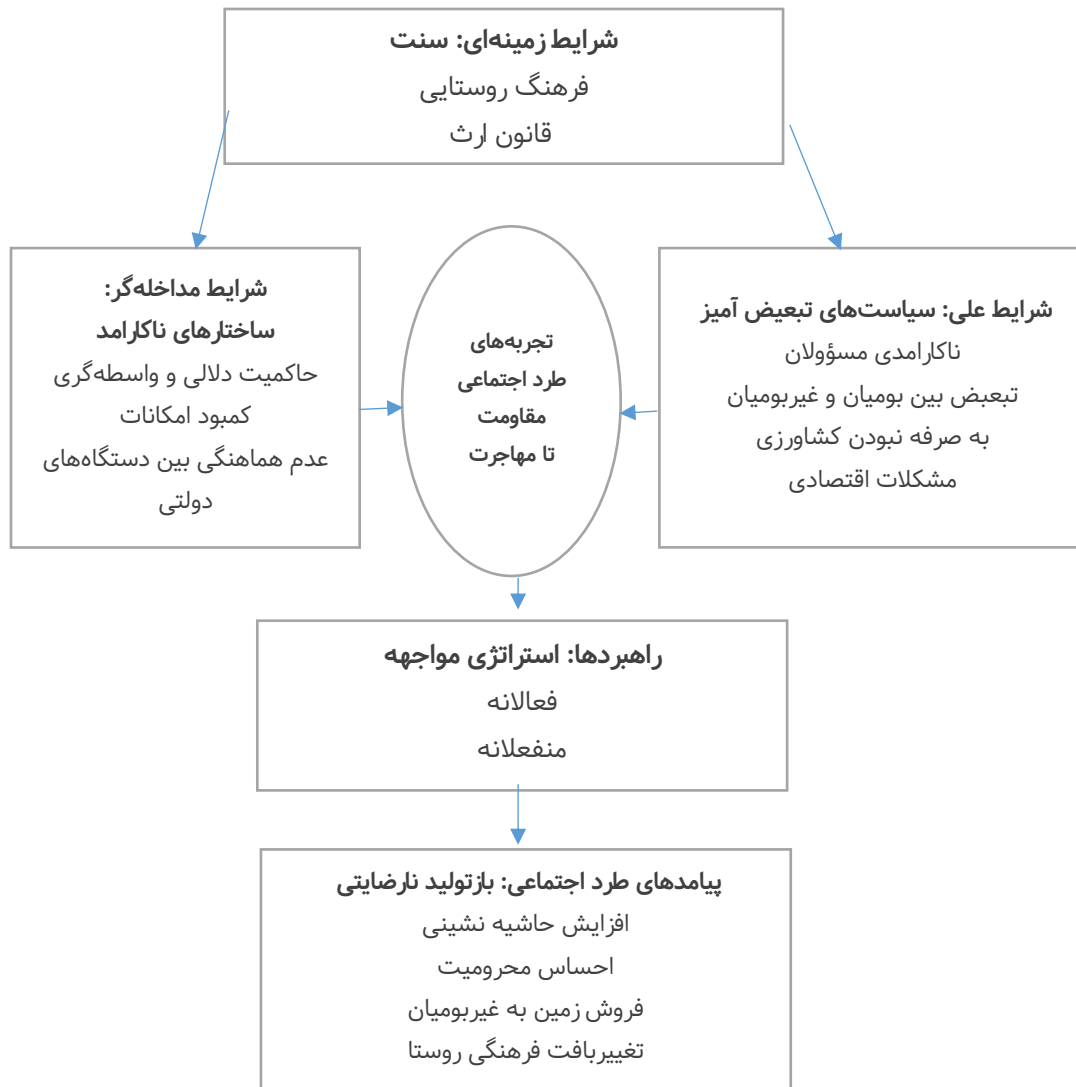
اجتماعی دارد. به عبارتی مصاحبه‌شوندگان چطور با طرد از روستا ناشی از کمبودها و مشکلات مواجه می‌شوند. با توجه به تکرار روستاییان در مصاحبه بیشتر از دو راه پیش روی خود ندارند یا در محیط روستا حضور داشته باشند

و سختی‌ها را تحمل نمایند و به قول خودشان با سیلی صورت خود را سرخ نگه دارند یا اینکه بر اثر مشکلات اقتصادی، ضعیف شدن کشاورزی و فشارهای خانوادگی زمین‌های خود را بفروشند و راهی شهر شوند؛ چون امیدی به مسئولان و ساختارها ندارند. به همین دلیل از مقاومت تا مهاجرت به‌عنوان مقوله هسته‌ای انتخاب گردید.

۶ مدل پارادایمی

مدل پارادایمی تحقیق نشان‌دهنده جریان فرایندها و فعالیت‌های است که در بستر مطالعه اتفاق افتاده است. این مدل یکی از ارکان اصلی روش گراند تئوری است که در روش استراوس و کوربین مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مدل، از پنج قسمت شرایط علی، شرایط زمین‌های، شرایط مداخله‌گر، استراتژی‌ها و پیامدها تشکیل شده است. در مرکز مدل نیز پدیده مرکزی قرار می‌گیرد که فعالیت‌ها حول آن شکل می‌گیرد. در مطالعه حاضر تلاش شد تا این شرایط در قالب مدل پارادایمی به تصویر کشیده شود.

قبل از ارائه مدل لازم است توضیح داده شود که مقوله هسته‌ای چگونه به دست آمد. این مقوله ارتباط بسیار نزدیکی با ایده اصلی تحقیق یعنی طرد

نمودار ۱: مدل پارادایمی تجربه طرد اجتماعی ساکنان روستاهای شهرستان شفت

۷ بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های میدان مطالعه روایتگر تجربه‌ی طرد اجتماعی روستاییان روستاهای چماچا و راسته کنار شهرستان شفت است. هر چند مصاحبه‌شوندگان به دلیل مراجعات پیشین و انجام مصاحبه‌ها و تکمیل پرسش‌نامه توسط نهادهای مختلف رغبتی به پاسخگویی نداشتند، بنابراین جلب اعتماد آنان جهت همکاری بسیار حائز اهمیت بود. هدف اصلی تحقیق تحلیل مؤلفه‌های طرد اجتماعی در روستاهای است که در دهه‌های اخیر به شکل

چشمگیری از میزان ساکنان بومی آن کاسته می‌شود و در پی پاسخگویی به این

سؤال است که چه زمینه‌های کلان و خردی موجب طرد اجتماعی روستاییان شده است؟ از ۷۸ مفهوم به‌دست‌آمده، ۱۶ مقوله فرعی و ۶ مقوله اصلی از سنت، سیاست‌های تبعیض‌آمیز، ساختارهای ناکارآمد، بازتولید نارضایتی و استراتژی مواجهه به‌صورت فعالانه و منفعلانه نظریه زمین‌های کشف شده در ارتباط با طرد اجتماعی،

فقر و محرومیت اقتصادی و کمبود زیرساخت‌ها باعث طرد می‌شود. دهه‌ها تمرکز امکانات و سرمایه در داخل شهرهای بزرگ خصوصاً مراکز استانی، جذابیت شهرها را فزونی بخشیده و روستاها را خالی از سکنه نموده است. اما نکته بسیار مهم در روستاهای مورد مطالعه نشان داد که هرچند روستا از جمعیت بومیان خالی می‌شود؛ اما هجوم غیربومیان به روستاهای بررسی شده فضاهای جدیدی را از مهاجرت معکوس نشان می‌دهد که با ادوار قبل مهاجرت متمایز می‌شود؛ چنان‌که مصاحبه‌شوندگان اشاره داشتند مهاجران متمول و پول‌دار با خرید زمین‌های بومیان شکل دیگری از نارضایتی را در بین آنان بازتولید می‌کنند و روستایی با دیدن زندگی مجلل آنان دچار حرمان و احساس محرومیت می‌گردد. به هرصورت برای بهبود اوضاع روستاییان تجدیدنظرهای جدی باید در حوزه برنامه‌ریزی روستای صورت گیرد تا اثرات طرد اجتماعی کمتر مشاهده شود. برقراری عدالت در توزیع امکانات بین مناطق پربرخوردار شهری و کم‌برخوردار روستای راه‌حل کاهش احساس تبعیض در بین روستاییان است، بهره‌مندی از امکانات اولیه مانند بهداشت و آموزش از طرد اجتماعی جلوگیری می‌نماید. در پایان پیشنهاد می‌شود گستره بیشتری از روستاها در مناطق مختلف روستای گیلان با استفاده از روش‌های ترکیبی مورد مطالعه قرار گیرد.

منابع مالی

این مقاله حمایت مالی نداشته است.

سهم نویسندگان

نویسنده اول معصومه قربانی است.

نویسندهٔ مسؤول و نویسندهٔ دوم سید هاشم موسوی است.

نویسندهٔ سوم رضا علیزاده است.

نویسندهٔ چهارم هادی نوری است.

تعارض منافع

نویسندگان دارای تعارض منافع نیستند.

روستاییان شهرستان شفت، تجربه‌های طرد اجتماعی از مقاومت تا مهاجرت نام‌گذاری شد. در این پژوهش سنت به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، سیاست‌های تبعیض‌آمیز به‌عنوان شرایط علی و ساختارهای ناکارآمد به‌عنوان شرایط مداخله‌گر موجبات طرد اجتماعی روستاییان را فراهم می‌کند؛ اما روستاییان به دو صورت فعالانه و منفعلانه با این پدیده برخورد می‌کنند، بنابراین کدگذاری نظری پژوهش تحت‌عنوان طرد اجتماعی از مقاومت تا مهاجرت نام‌گذاری می‌شود، اما پیامدهای طرد اجتماعی ذیل بازتولید نارضایتی مقوله‌بندی می‌شود که شامل افزایش حاشیه‌نشینی، احساس محرومیت، فروش زمین به غیربومیان و تغییر بافت فرهنگی روستا است. پژوهش حاضر نشان داد که طرد از بازار کار، طرد دسترسی و فرصت‌های نابرابر ساختاری به تعبیر لینر حاکی از نشنیدن صدای مطرودین است. دیده نشدن توسط نهادهای قدرتمند موجب ناامیدی ساکنین شده و احساس تعلق را به دلیل عدم دسترسی تضعیف می‌نماید. اما به‌زعم سیلور هر سه پارادایم در روستاهای مطالعه دیده شد. مصاحبه‌ها نشان داد که میان‌سالان و پیران به دلایل تعلقات و همبستگی‌های فراوان به فرهنگ و محیط روستا مقاومت بیشتری از خود نشان می‌دهند و ترجیح می‌دهند علی‌رغم همهٔ سختی‌ها در روستای خود بمانند. اما جوان‌ترها صبر و تحمل بزرگ‌ترها را از خود نشان نمی‌دهند و برای جست‌وجوی زندگی بهتر راهی شهر می‌شوند تا بتوانند آمال خود را در محیط‌های بزرگ‌تر جست‌وجو نمایند. نکته دیگر در لابه‌لای مقولات ردپای پررنگ طرد اجتماعی کلان و ساختاری است، هرچند نمی‌توان از عوامل خرد چشم‌پوشی کرد؛ ولی عوامل کلان که در ساختارهای سیاسی و اقتصادی خود را نشان می‌دهند در طرد اجتماعی روستاییان دیده می‌شود. محروم کردن بخشی از شهروندان جامعه که در روستا زندگی می‌کنند و لابه‌لای مصاحبه‌ها و مفاهیم به‌دست‌آمده نشان داده‌اند که علاقه به ماندگاری دارند موجب احساس محرومیت می‌شود. نتایج تحقیق در راستای سایر مطالعات پیشین است که

تقدیر و تشکر

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از کسانی که در حوزه روستایی پژوهش می‌کنند، قدردانی و تشکر نمایند.

منابع

- طالبان محمدرضا، آذرنگ، ندا (۱۳۹۷). بررسی رابطه طرد اجتماعی ذهنی با مشارکت سیاسی جوانان نسل سوم انقلاب اسلامی ایران، مجله پژوهشنامه متین، سال بیستم شماره ۷۸، ۱۰۳-۸۱.
- غفاری، غلامرضا و رضا امیدی (۱۳۹۰). کتاب کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماعی، تهران: نشر شیرازه.
- گیدنز، آنتونی و کارن بردسال (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲). جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). سرشماری عمومی و نفوس مسکن آماری استان گیلان
- موحدی، رضا و سامیان مسعود (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان در شهرستان سردشت، فصل‌نامه علمی پژوهشی مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۱، ۱۶۳-۱۷۷.
- احدیان، صونا و کسرایبی، محمدسالار (۱۳۹۷). *سنجش احساس طرد اجتماعی دانشجویان دانشگاه‌های زنجان، جامعه‌پژوهی فرهنگی*، سال نهم، شماره اول، ۲۹-۱.
- استراوس، انسلم و جولیت کوربین (۱۳۹۰). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- تاج مزینانی، علی‌اکبر و لاریجانی، مهدیه (۱۳۹۴). بررسی عوامل تأثیرگذار بر مطروذیت اجتماعی شهر ورامین، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۶، شماره سوم، ۷۴-۵۷.
- رستمعلی‌زاده، ولی‌الله و قاسمی اردهایی، علی و رستمی نیر (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر ماندگاری جوانان روستای مطالعه موردی: شهرستان اهر، موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، دوره ۴، شماره ۳، ۵۰۵-۵۳۴.
- سالنامه آماری (۱۳۹۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان.
- شرافت، سجاد و همکاران (۱۳۹۸). فهم تجربه زیسته طرد اجتماعی در بین فقرای روستای استان ایلام، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۶، ۳۹-۱.
- Dahlberg, L., and McKee, K. J. (2018). Social exclusion and well-being among older adults in rural and urban areas. *Journal of Arch Gerontol Geriatr*, 79, 176-184.
- Hao, P., and Tang, S. (2018). What keeps China's floating population from moving?. *Chinese Journal of Sociology*, 4(1), 30-55.
- Pierson, J. (2002). *Tacking poverty and social exclusion promoting social justice in social work*. London, Routledge.
- Piwowar, A., and Dzikuc, M. (2020). Poverty and social exclusion: is this a problem in rural areas in the visegrad group countries?, *European Research Studies Journal*, XXIII (2), 45-54.

- Silver, H., and Miller, S.M. (2007). Social exclusion the european approach to social disadvantage. *Doherty & Race*, 11 (5), 1-24.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: three paradigms. *International Labour Review*, 133, 531-578.
- Tang, S. S., and Feng, J. (2015). Cohort differences in the urban settlement intentions of rural migrants: A case study in Jiangsu province. *China, Habitat International*, 49, 357-365.
- Valero, D. E., Escribano, J., and Vercher, N. (2016). Social policies addressing social exclusion in rural areas of Spain and Portugal: the main post-crisis transformational trends. *Sociologia e Politiche Sociali*, 19 (3), 83-101.
- Zhong, H., Xu, J; and Piquero, A. R. (2017). Internal migration, social exclusion, and victimization: an analysis of Chinese rural-to-urban migrants. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 54(4), 479_514.